

ZIGU ORNEA

TITU MAIORESCU APOTEÓZISA

Titu Maiorescu (1840–1914) egyetemi tanár, a Junimea kör alapítója, a Konzervatív Párt egyik vezéregyénisége. Több ízben volt miniszteri tárca vagy a kormányfői tisztség birtokosa.

Zigu Ornea monográfiájának (Viața lui Titu Maiorescu. [Titu Maiorescu élete] Editura Cartea Românească, 1987. II. 230–243) alábbi részlete miniszterelnöki mandátumának azt a pillanatát ragadja meg, amikor a balkáni országok konfliktusának rendezésével találta magát szemben.

■ Nem a belügyek intézése volt miniszterelnökként a legfontosabb teendője, hanem a külügyeké – annyira, hogy az szinte teljesen lekötötte. Ezért – ahogyan a király javasolta – a külügyi tárcát is fenntartotta a maga számára, s a teendők ellátásában – ugyancsak I. Károly akaratának megfelelően – amolyan társmiszterként Take Ionescu¹ együttműködését élvezte. (Neki ugyanis jó kapcsolatai voltak külföldön és a diplomáciai körökben, köztudott volt róla, hogy az antant híve, tehát valóban szükség volt a jelenlétére, hogy bizonyos kancelláriák szemében kiegyensúlyozza azt, ami ugyancsak közismert volt, hogy tudniillik Maiorescu és a király a hármas szövetség² felé hajlik.) A Balkán-háború 1912 szeptemberében robbant ki, amikor Bulgária, Szerbia és Görögország, élve az olasz–török háborúban elszenvedett török vereség kínálta lehetőséggel, hadat üzent Törökországnak.³ A hadviselő felek mindegyike nagy érdeklődéssel várta, mit tesz Románia. Nálunk viszont a teljes semlegesség megőrzése mellett döntöttek, Bulgáriával azonban közölték, hogy feltétlenül szükségesnek tartjuk a határ kiigazítását Dobruzdzásban. A román semlegesség nem nagyon volt az Osztrák–Magyar Monarchia

Július 27-től rendre érkeztek Bukarestbe a hadviselő országok delegátusai az előzetes béketárgyalásokra. Vitán felül állt, hogy kormányfőként Maiorescut illette meg az első hely a konferencián.

ínyére (holott a hármas szövetség összefűzött vele), de meglegegedéssel töltötte el a cári kormányt, amely eleinte hitelt adott a köztünk és a törökök közötti esetleges szövetségről szóló híreszteléseknek. Ez egyébként Bulgáriát is aggasztotta. Más szóval az volt a kérdés, hogyan érheti el az ország vezetése céljai teljesülését anélkül, hogy belekeverednék a háborús konfliktusba. Maiorescu a semlegesség álláspontjára helyezkedett. I. Károly kezdetben ingadozott. A király rendkívüli kormányulást hívott össze Sinaiára 1912. október 5-én (amelyen részt vett Ferdinánd trónörökös is), és bejelentette, hogy a háború elkerülhetetlen. A kormány megbízottat küld Szófiába, hogy kipuhatolja a bolgárok véleményét a határkiigazítás kérdésében. A török Batzaria szenátor kéréssel érkezik Bukarestbe: Románia közvetítsen Törökország és a balkáni államok között, ám december 23-án a király azzal a tervvel áll elő, hogy Romániának a bolgárok oldalán kellene hadba lépnie, mert ezáltal segítségére lehet, hogy elfoglalja Adrianopoliszt, támogatást nyújthat a szerbeknek is a törökök ellen, cserében pedig eléri a déli országhatár módosítását. A miniszterelnök aggodalommal értesült erről a tervről: „Este fél kilenckor írtam a fentieket, nem megy ki a fejemből a királytól származó súlyos elgondolás, amely talán Take Ionescu ötlete.” Másnap a király arra kéri, küldjön táviratot Mişunak, szófiái követünknek,⁴ aki a londoni tárgyalásokon vesz részt: közölje a bolgár parlament elnökével, Danevvel a király elgondolását. Noha nem helyesli a király tervét, külügyminiszteri minőségében, mint engedelmes főtisztviselő, teljesíti az utasítást. A király kedélyének hullámzását nem lehet előre látni. December 24-én ugyanis „ismét változott, most éppen energikus”, és azt kéri, hogy abban az esetben, ha Bulgária elutasítja a román javaslatokat, hadseregünk „hadüzenet nélkül” szállja meg a szóban forgó területet. Időközben azonban a helyzet bonyolódott, s miután 1913 januárjában a nagyhatalmak Londonban tárgyalások megkezdését szorgalmazzák, a király váratlanul visszatér a békés megoldás gondolatához. Január 25-én összehívja a kormányt. „A hangulat meglehetősen keserű”, a vélemények ugyanis erősen megoszlanak. Filipescu,⁵ Marghiloman,⁶ Bădărău az energikus fellépés híve. A többi miniszter, valamint a király a tárgyalásos rendezés mellett foglal állást. Az is bonyolította a helyzetet, hogy Take Ionescu nem értett egyet a hármas szövetséggel kötött szerződés tartalmával, szerette volna, ha eltávolodnánk előírásaitól, szemben állott az Osztrák–Magyar Monarchiával (az erdélyi románság politikai elnyomása miatt), Oroszországgal kapcsolatos tervei voltak, s emiatt ő is a semlegességet pártolta. Ugyanazon az oldalon állt, mint Maiorescu és a király, jóllehet más megfontolásból. P. P. Carp⁷ azonban úgy vélte, hogy a semlegesség veszélyes, nem érünk el vele semmit, a közvéleményt is ebbe az irányba terelte, a kormányon belül pedig Filipescu az ő véleményét képviselte, szüntelenül szembefordult a miniszterelnökkel, több ízben azzal fenyegetőzött, hogy benyújtja lemondását. A liberálisok vezére, noha antantpárti volt, a tárgyalásos megoldás oldalán állt, de amikor kiderült, hogy a bolgárokkal folyó tárgyalások nem hoznak eredményt, átállt a másik oldalra. A háborút egyedül a Szocialista Párt ellenezte következetesen, valamint – más okokból – a Nacionalista-Demokrata Pártot képviselő Nicolae Iorga.⁸ A kormány nehéz helyzetben volt, a miniszterelnök pedig különösképpen. A helyzet csak tovább súlyosbodott, amikor január végén Filipescu (Carppal egyetértésben) azzal állt elő, hogy a király mondjon le Ferdinánd javára, mivel ő, fiatal koránál fogva, irányítani tudná a hadműveleteket. (Bacalbaşa⁹, aki akkoriban közel állt Carp köréhez, azt írja *A régi Bukarest* című visszaemlékezésében, hogy a király hajlott a semlegességre, mert idős kora és betegsége meggátolta abban, hogy a harctéren ellássa a főparancsnoki teendőket, de nem kívánta ezt a feladatot átengedni Ferdinándnak, mert nem kedvelte a trónörökösöt.) Maiorescu, mint az uralkodó hűséges főhivatalnok, természetesen meggondolatlanul találta és elvetette Filipescu indítványát. „Azt válszoltam Filipescunak, hogy a lemondás jelen pillanatban veszélybe sodorná az or-

szágot, ezért mindenáron el kell kerülni.” Miként már említettem, bizonyos okoknál fogva Take Ionescu is ellenezte a háborút, és közölte a királlyal (aki tájékoztatta erről Maiorescut), hogy kilép a kormányból, ha elgondolása megbukik. Burkolt fenyegetésként ez azt jelentette: akár az egész kormány is lemond. Maiorescu ezúttal nem engedett a király nyomásának. Feltehetően erre vonatkozik az alábbi naplóbejegyzés: „Első ízben kerül szóba, hogy a kormány esetleg távozik, és akkor jöhet Brătianu.”¹⁰ Vagyis nem akarta feltétlenül megőrizni a kormányfői hatalmat (január 29-én üzent is fián keresztül Cantacuzinónak¹¹: ha nem nézi jó szemmel, hogy ő a semlegesség híve, akkor kész átengedni neki a kormányfői széket), és a király álláspontját sem követte mindig engedelmesen.

[A következő hetekben tovább mélyülnek a Maiorescu és a konzervatív párti vezetés közötti ellentétek, a miniszterelnöknek mindamellett sikerül elfogadtatnia a parlamenttel a Szentpétervárott kidolgozott protokollumot a román–bolgár határrendezésre vonatkozóan.]

A várt nyugalom azonban nem köszöntött be, a „pétervári protokollumművelet és az új határ törvénybe iktatása” nem zárult le amiatt, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia arra biztatta, mi több, bátorította Bulgáriát, hogy üzenjen hadat Szerbiának. A protokollum alkalmazása fejében azt kérték Romániától, hogy maradjon semleges. A román kormány azonban nem fogadhatta el ezt a követelést. Küldötteink azzal az üzenettel érkeztek a hat nagyhatalom tanácskozására, hogy a korábbi balkáni szövetségesek közötti háború esetén Románia nem fog kitartani korábbi semlegessége mellett. Június 17-én a miniszterelnök megállapodott a királlyal, hogy ha kitér a háború, Románia elrendeli a mozgósítást, és a Turtucaia–Balcic vonal mentén felvonul-tatja hadseregét. Minthogy azonban a nagyhatalmaknak eltérő érdekeik voltak a Balkán-félszigeten (Németország és az Osztrák–Magyar Monarchia nem fogadhatta el, hogy Oroszország a térség „protektorává” váljék, Oroszország viszont, Angliához és Franciaországhoz hasonlóan nem engedhette meg, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia az egykori szövetségesek közötti háború kirobbantásával kiterjedt európai konfliktust idézzon elő), az adott körülmények között Románia a döntőbíró szerepét játszotta a térségben. Mind az orosz, mind az osztrák–magyar követ – egyik a másik után, jöllehet eltérő megfontolásból – azt tanácsolja a miniszterelnöknek, hogy a román hadsereg keljen át a Dunán. „Más szóval – jegyzi fel Maiorescu –, mind Oroszország, mind Ausztria–Magyarország egyetért azzal, hogy elfoglaljuk a stratégiai harcvonalat. Fél év alatt mekkora elmozdulás!” A háború küszöbön áll, Maiorescu pedig június 18-án a királytól értesül, hogy Brătianu nemzeti egységkormány felállítását szorgalmazza, esetleg Kalinderu vezetésével, liberális miniszterekkel. [...] Ám a király ismét tétovázik, nem akarja Kalinderura bízni a kormány vezetését, rövidesen Brătianu is feladja az egységkormány gondolatát. [...] A közhangulat feszült, várják a gyors katonai beavatkozást. Június 20-án Maiorescu arra kéri a királyt, adja ki a mozgósításra vonatkozó rendeletet, és erre ígéretet is kap. A rendeletet még aznap kihirdetik, a királyi palota előtt Maiorescut éljenzéssel fogadják. Egy hét múlva a román kormány értesíti a bolgárokat, hogy hadseregünk átlépi a két ország közötti határt, miután a román fél már nem éri be a határkiigazítással, hanem részt kíván venni a Balkán-konfliktus bármely – előzetes vagy végleges – rendezését célzó tárgyaláson. A parlament július 16-án jóváhagyja a kormány intézkedéseit. [...] Július 21-én azonban Bulgária értesíti Romániát, hogy elfogadja fegyverszüneti tárgyalások megkezdését valamennyi érintett féllel, a békekonferencia helyszínéül Bukarestet javasolja, a román fél pedig vállalja a békéltetést. Két nappal később a bolgárok megerősítik a fegyverszünet elfogadását, és kérik, hogy a román hadsereg, amely 15 kilomé-

terre volt Szófiától, szüntesse be az előrenyomulást. Románia elfogadja a bolgár kérést, és felszólítja a konfliktus szereplőit, küldjék el képviselőiket Bukarestbe. A király aznap este fogadta Maiorescut, gratulált neki, és hozzátette: „ha Carp lett volna helyettem a kormányfő, megbolondította volna a nyakasságával.”

Maiorescunak szerencséje volt: megélhette saját apoteózisát. Július 27-től rendre érkeztek Bukarestbe a hadviselő országok delegátusai az előzetes béketárgyalásokra. Vitan felül állt, hogy kormányfőként Maiorescu illetve meg az első hely a konferencián. Erre a szerepre azonban Take Ionescu is pályázott. A román küldöttség viták és egyeztetések nyomán állott össze. végül négy személy vett részt benne (Maiorescu, Take Ionescu, Marghiloman és Dissescu). Július 29-én a görög, a szerb és a montenegrói küldöttség látogatást tesz a román miniszterelnöknél, aki feljegyzi naplójába: „javasolják, hogy én legyek a konferencia elnöke.” Take Ionescu nem tehet semmit, legnagyobb sajnálatára be kell érnie a másodhegedűs szerepével, de a nem kevésbé szívós Marghiloman még ezt is elvitatná tőle. Amikor a miniszterelnök azon a beszéden dolgozik, amelyet a konferencia első napján kell elmondania, az 1878-as berlini konferencia dokumentumaiban keres eligazítást. Bismarck alakját ölti magára, akinek szerepébe hányszor beleálmolta magát Petre Carp!

De mennyi, ilyenkor szokásos kisebb-nagyobb összetűzés, vita, félhivatalos vagy hivatalos nyilatkozat rendezése, kihallgatás, megbeszélés, kitartó civakodás foglalta le idejét! Július 29-én a román miniszterelnök beszédével a konferencia hivatalosan is megkezdí munkálatait, és Maiorescut egyhangúlag elnökévé választják. Már elnöki minőségében előterjesztett javaslatára a konferencia elhatározza a hadműveletek beszüntetését. Ahogyan az lenni szokott, a plenáris ülések formálisak, az egyeztetések a munkabizottságokban és a folyosókon zajlanak. Minden nézeteltérést el kell simítani, s a feszültség magasra szökik. A bolgárok csak az ötödik napon fogadják el a román kéréseket. De amikor már úgy látszik, hogy minden rendben, ismét bonyodalmak állnak elő. [...] A ráosztott szerep nemcsak nagy, hanem kivételesen fontos is. Marghiloman, aki a maga szerepében ugyancsak fontosnak érzi magát, elújságolja neki: „a király ma azt mondta, hogy Kogálniceanu¹² óta nem volt dolga hozzám fogható államférfival. (Vagyis nem Sturdza¹³ az!)” – és érdemes a naplóíró zárójeles mondatára is figyelni. Régóta várta már ezt az elismerést, miután maga is így gondolta. [...]

A Görögország és Bulgária közötti kétoldalú tárgyalások mentek a legnehezebben, de most már azok is az utolsó fázisba érkeztek. Maiorescu a befejezéséhez közeledő konferencia zárodokumentumainak előkészítésén dolgozik, miután mindenki elfogadta a határidő nélküli fegyverszünet elvét. A király „köszönetet mond és megcsókol”, odahaza pedig gratuláló levelek, táviratok, telefonhívások várják. „Lélekben tartózkodó vagyok, amíg nem látom, hogy a szerződést aláírták.” Augusztus 7-én felolvassák és megszavazzák a szerződés első hat pontját. Most már hisz a konferencia sikeres befejezésében. Felkeresi Nagy-Britannia bukaresti követe, és közli vele, hogy kormánya megbízásából jókívánásait fejezi ki „a béke érdekében elvégzett munkámért”. A nyugtalanságtól álmatlanul töltött éjszaka után másnap „nyugodt légkörben, rendben halad minden, ok nélkül aggódtam. Kiadtam az utasítást a szerződés öt példányának elkészítésére, azokat fogja holnap reggel az öt delegációvezető aláírni és lepecsételni, az öt szalagot pedig az én pecséttemmel látják el.” Este díszvacsora a Capşában, ahol ő mondta a pohárköszöntőt (szövegét előre megírta). Másnap, 10-én az ő elnökségével került sor a konferencia utolsó ülésére, amelyen ünnepélyes körülmények között aláírták a békeszerződést. Az esemény ünnepélyességét ágyúlövések jelzik. Délután ünnepélyes istentisztelet, majd a kormányfő az uralkodó meghívásának eleget téve a királyi palotába látogat, aki a Károly-rend nagyszalagjával tünteti ki, az egvedülivel, amit még kaphatott tőle. Amikor az isten-

tiszteletre tartott, az érsekség felé vezető úton a nagy számban összegyűlt emberek éljenzéssel fogadták. És érkeznek az üdvözlő táviratok a hat nagyhatalom bukaresti követeitől, sógornője, Juca Bengescu pedig, Erzsébet királyné¹⁴ első udvarhölgye beszámol neki a király elismerő szavairól: „Romániában egyedül én vezethettem a konferenciát úgy, ahogy vezettem.” Dicséretektől elhalmozva szerénységet színlel: „szinte ragályos a személyem iránti lelkesedés.” A győzelem igazából óriási örömmel töltötte el. Megérdemelte volna, hogy sokáig tartson. De nem így történt. Alig egy év múltán kitört a világháború, amely földig rombolta az általa emelt törekeny épületet. Az osztrák–magyar császár egyébként nem is volt hajlandó elismerni a bukaresti békét, mivel szerinte a térségben csak egy általános háború hozhat elfogadható megoldást. El is követelt mindent, hogy mielőbb kitörjön a háború, a bukaresti béke pedig feledésbe merüljön. Mivel azonban a többi nagyhatalom (Németországot is beleértve) másként vélekedett, ha nem is türelmesen, de megvárta az 1914-ben kirobbanó konfliktust. Maiorescu 1913-ban aratott győzelme – mint minden győzelem – múlandónak bizonyult.

H. A. fordítása

■ JEGYZETEK

1. Take Ionescu (1858–1922): kezdetben liberális párti politikus, képviselő (1884), majd a Konzervatív Párt tagja (1886), több ízben miniszter, 1908-ban létrehozta a Konzervatív-Demokrata Pártot, így lett 1912-ben a Maiorescu vezette kabinet tagja.
2. Hármass szövetség: az Osztrák–Magyar Monarchia, Németország és Olaszország által 1881-ben létrehozott szövetséghez 1883-ban Románia is csatlakozott.
3. Bulgária, Görögország, Szerbia és Montenegro a törökök elleni közös harc érdekében orosz támogatással 1912-ben létrehozta a balkán szövetséget, és elindította az első Balkán-háborút (1912. okt.–1913. máj.). A szövetségesek felszabadították Nyugat-Trákiát, Makedóniát és Albániát a török iga alól. A szövetségesek közötti ellentétek robbantották ki a második Balkán-háborút (1913. jún.–aug.). Bulgária vereséget szenvedett, és a bukaresti békében le kellett mondania Dél-Dobruzdzsáról Románia, Makadónia egy részéről pedig Szerbia és Görögország javára. Lásd *Világtörténelmi enciklopédia*, I. Kossuth, Bp., 1984. 167.
4. Nicolae Mișu (1858–1924): román diplomata, miniszter.
5. Nicu Filipescu: konzervatív párti politikus.
6. Alexandru Marghiloman (1854–1925): konzervatív párti politikus, miniszter.
7. Petre P. Carp (1837–1919): a Konzervatív Párt kiemelkedő személyisége, a párt elnöke (1907–1912).
8. Nicolae Iorga (1871–1940): történész, az A. C. Cuzával közösen létrehozott (1910) Nacionalista-Demokrata Párt vezére.
9. Constantin Bacalbașa (1856–1935): publicista, politikus, emlékiró; két fő műve a *Capitala sub ocupația dușmanului* (A főváros az ellenség megszállása alatt – 1921) és a négykötetes *Bucureștii de altă dată* (A régi Bukarest – 1927–1932).
10. Ion I. C. Brătianu (1864–1927): a Liberális Párt vezére (1910), több ízben miniszterelnök.
11. Mihail G. Cantacuzino (1867–1928): ügyvéd, konzervatív párti politikus, képviselő, miniszter.
12. Mihail Kogălniceanu (1817–1891): történész, a 19. század egyik legjelentősebb román politikusa.
13. Dimitrie A. S. Sturdza (1833–1914): a Liberális Párt elnöke (1892–1908), több ízben miniszterelnök.
14. Erzsébet királyné (1843–1916): I. Károly király felesége, német nyelven írott költeményei és elbeszélései népszerűek voltak.